

Aneta Marek

Uniwersytet Wrocławski

Wrocław

aneta.marek@uwr.edu.pl

POZAALPEJSKIE GÓRY EUROPY JAKO CEL WYPRAW POLSKICH WSPINACZY

THE NON-ALPINE MOUNTAINS OF EUROPE AS A DESTINATION OF POLISH MOUNTAINEERS

Zarys treści: W artykule zaprezentowano wybrane polskie osiągnięcia podczas wypraw wspinaczkowych w pozaalpejskie pasma Europy do 1989 r. Uwzględniono ważniejsze ekspedycje, które przyczyniły się do poznania nowych obszarów górskich, a także – w związku z działalnością *stricte* wspinaczkową – do wytyczenia nowych dróg o zróżnicowanych stopniu trudności, zarówno w sezonie letnim i zimowym. Dokonania te stworzyły podstawę do dalszych wyjazdów Polaków w wyższe góry świata i osiągnięcia odpowiedniego doświadczenia traktowanego na równi z wynikami alpinistów innych krajów.

Słowa kluczowe: góry Europy, Spitsbergen, alpinizm, wspinaczka, badania naukowe

Key words: mountains of Europe, Spitsbergen, mountaineering, climbing, scientific research

Wstęp

Naukowa i odkrywcza działalność Polaków na przełomie XIX/XX w. w Tatrach zbiegła się z eksplorowaniem przez nich gór europejskich. Największą popularnością cieszył się wówczas region alpejski, ale polscy naukowcy i wspinacze swoje zainteresowanie kierowali także w stronę innych pasm górskich położonych w części kontynentalnej lub wyspiarskiej Europy. Z uwagi na bardzo dynamiczną działalność wspinaczkową Polaków w Alpach w latach 1945-1989 zagadnienie to zostało potraktowane osobno i omówione przez autorkę w publikacji pt. *Alpy jako kierunek wyjazdowy Polaków do 1989 roku* (Marek 2017).

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja kierunków wybranych polskich ekspedycji górskich w ujęciu geograficznym, a następnie chronologicznym oraz charakterystyka osiągnięć sportowych Polaków w górach Europy.

W opracowaniu wykorzystano kilka synonimicznych definicji wspinaczki. W ujęciu H. Paryskiego wspinaczka jest pokonywaniem trudnego terenu przy użyciu zarówno nóg i rąk, jak również innych części ciała, np. pleców do zapierania się w kominach skalnych (Radwańska-Paryska, Paryski 1995). Na terenie Polski najbardziej zaawansowaną formą wspinania jest taternictwo. Ewolucja w kierunku uprawiania wspinaczek w wyższych pasmach górskich, o innych warunkach topograficznych terenu, jak również klimatycznych, spowodowała wykształcenie się alpinizmu. Najtrafniej definiują alpinizm autorzy *Wielkiej encyklopedii gór i alpinizmu*, traktując go jako rodzaj działalności uprawianej w górach, polegającej na wchodzeniu na szczyty górskie, często z pokonywaniem znacznych trudności terenu (Kiełkowska, Kiełkowski 2003).

Na potrzeby artykułu dokonano kwerendy publikacji z zakresu historii eksploracji górskiej przez Polaków. W tym celu wykorzystano sprawozdania, które były zamieszczone w specjalistycznych czasopismach o charakterze górskim („Taternik”, „Wierchy”) lub monografiach. Uwzględniono kalendaria wypraw zamieszczone w kilku tomach serii „W skałach i lodach świata”. Posłużono się materiałami niepublikowanymi, stanowiącymi źródła archiwalne Polskiego Związku Alpinizmu. Były to sprawozdania kierowników wypraw z ekspedycji górskich. W niniejszym artykule posłużono się metodami opisową oraz analizy historycznej.

Wybrane kierunki wyjazdów górskich do 1939 r.

Działalność turystyczną, wspinaczkową lub naukową prowadzono we wszystkich możliwych obszarach górskich, między innymi: w Rodopach, Płaninie i Rile, Pirenejach, Górach Półwyspu Iberyjskiego, Apeninach, Górach Dynarskich, Górach Skandynawskich. Przedmiotem zainteresowania były również górzyste wyspy Arktyki oraz mórz: Śródziemnego i Północnego.

Pasma Europy są zróżnicowane pod względem przyrodniczym, klimatycznym, wysokościowym i krajobrazowym, stąd też często odwiedzane były pierwotnie przez naukowców. Natomiast przez wspinaczy zostały dostrzeżone i wykorzystane walory sportowe. Organizowane wyprawy górskie często posiadały charakter badawczo-alpinistyczny.

Pierwsze podróże górskie Polaków miały miejsce na początku XIX w. Były to raczej wyjazdy indywidualne o charakterze poznawczo-turystycznym. Pasma europejskie stanowiły *terra incognita*, stąd też była to dobra motywacja do eksploracji nieznanymi rejonów. Polacy odwiedzali pasma górskie najczęściej w ramach wyjazdów prywatnych. Już w końcu XIX w. na tym polu zasłużył się taternik, żeglarz, poeta, oficer kawalerii Legionów – Mariusz Zaruski. W latach 1886-1894 odbył on wycieczki w północnej Norwegii, w rejonie Alten Fjordu i Komag Fjordu (Paryski 1961).

Jednym z eksploratorów gór Wielkiej Brytanii był fizyk Marian Smoluchowski. Osiągnął on w 1896 r. Ben Lomond (974 m n.p.m.) i Ben Nevis (1344 m n.p.m.), (Smoluchowski 1921). Warto także wspomnieć o działalności podróżniczej Witolda Szyszły. W 1902 r. zdobył on Pico de Teide (3718 m n.p.m.), najwyższy wierzchołek Wysp Kanaryjskich (Kielkowsky 2003). Uwagę przyciągała także należąca do Francji wyspa Korsyka, na której w 1908 r. działali Adam i Walenty Staniszewscy, wchodząc na Monte Cinto (2706 m n.p.m.), Monte Rotondo (2622 m n.p.m.) i Monte Pizzudo (2580 m n.p.m.). W 1909 r. aptekarz Antoni Ojczyński eksplorował Góry Skandynawskie, dokonując wejścia na szczyt Galdhøpiggen (2469 m n.p.m.), uważany wówczas za najwyższy szczyt Skandynawii (Paryski 1961).

Znacznym zainteresowaniem cieszyły się Karpaty Południowe. Już w 1910 r. Adam i Tadeusz Czeżowski wraz z Zygmuntem Czernym i Januszem Gąsiorowskim przeszli główną grań Karpat Fogaraskich. W Apeninach Środkowych, w masywie Gran Sasso d'Italia – Abruzzo najwyższy szczyt Monte Corno (2912 m n.p.m.) zdobył w 1926 r. Marian Sokołowski. Wśród pasm górskich pewną rolę odgrywały również Pireneje. W 1926 r. Walery Goetel wszedł na Pic de la Furcanada o wysokości 2850 m n.p.m. (Szczepański 1959). Konstanty Narkiewicz Jodko latem 1929 r. odbył podróż po Islandii, podczas której odwiedził dwa bezimienne szczyty o wysokościach 1115 m n.p.m. i 1232 m n.p.m. oraz główny szczyt masywu Geitlandsjökull (Schramm 1968).

W 1931 r. małżeństwo Pacewiczów dokonywało naukowej eksploracji Pirenejów (Hołub-Pacewiczowa 1936). Podczas pobytu zdobyli oni dwa wierzchołki – leżący w Pirenejach Wschodnich Mont Canigou (2785 m n.p.m.) oraz Pic du Midi d'Ossau (2884 m n.p.m.) w Pirenejach Zachodnich: „Wyraźna linia kominów, zaczynających się prawie tuż nad przełęczą, nie pozwala wątpić o kierunku drogi. [...] Kominy są udekorowane hakami. Pierwszych kilka haków, w szerszej części komina z przewieszkami, oddaje nawet usługi turystom, pozbawionych liny, tak jak my. [...] W dalszym ciągu drogi wystrzegamy się ich, więcej ufając skale. Chwyty pewne, a tam, gdzie ich brak, nie zawiodła technika «rozpierania się», której nauczyłam się jeszcze za studenckich czasów w klasycznym kominie Chmielowskiego w Mnikowie pod Krakowem” (Hołub-Pacewiczowa 1936).

Na najwyższe szczyty Półwyspu Skandynawskiego, Galdhøpiggen (2468 m n.p.m.) oraz Glittertind (2481 m n.p.m.), dotarł podczas wyprawy narciarskiej Jakub Bujak w marcu 1931 r. Podczas pobytu w czerwcu 1933 r. w Sierra Nevada w Andaluzji najwyższy szczyt tego masywu, Picacho Veleta (3482 m n.p.m.), zdobył Mieczysław Orłowicz. Godna uwagi jest także działalność alpinistyczna Orli i Ludwika Górskich, którzy w 1937 r. zdobyli kilka gór masywu Durmitoru w Czarnogórze. Osiągnęli oni szczyty: Bezimieni (2480 m n.p.m.), Minin Bogas (2410 m n.p.m.), Bobotov Kuk (2522 m n.p.m.), dokonali także pierwszego częściowego przejścia Grani Zubców oraz drugiego w historii wejścia na trzecią turnię Zubców (Szczepański 1959).

Na przełomie lipca i sierpnia 1938 r. góry Korsyki ponownie stały się przedmiotem zainteresowania Polaków. Sportowy styl w ich zdobywaniu określili Zofia i Tadeusz Bernadzikiewiczowie. Niezwykle ceniony jest ich wyczyn, jakim było pierwsze przejście południowo-zachodniej ściany Monte Cinto oraz wejście północno-

-zachodnią ścianą na Capo Rosso di Trinbolaccia o wysokości 2475 m n.p.m. (Szczepański 1959). Turystyczne początkowo wycieczki zaczęły się przeradzać w ekspedycje o charakterze wspinaczkowym. Atrakcyjność różnych rejonów górskich poza Alpami przyczyniła się do wzrostu zainteresowania tą formą aktywności wśród Polaków oraz zwiększenia dynamiki wyjazdów w latach powojennych.

Wybrane kierunki eksploracji gór Europy w latach 1945-1989

Riła i Piryn

Duże walory wspinaczkowe posiadały góry Bułgarii: Riła i Piryn. Leżący w górach Pirynu najwyższy szczyt Wichren (2914 m n.p.m.) został zauważony przez polskich taterników w 1956 r., kiedy dokonali oni przejścia jego czterystumetrowej północnej ściany (Paulo 1969a). Dwa lata później zorganizowana została w górach Pirynu zimowa Alpiniada, podczas której pięcioosobowa grupa Polaków dokonała trawersowania grani wokół doliny Byndericy oraz przejścia bardzo trudnej ściany Sinanicy (2516 m n.p.m.) (Paulo 1969b). Rekonesans przeprowadzony podczas dwóch pierwszych wyjazdów w góry Pirynu w latach 1956 i 1958 zachęcił polskich taterników do organizowania wypraw w góry Bułgarii. W 1959 r. pod północną ścianą Wichrenu stanęli alpinisci Andrzej Stanoch i Juliusz Szumski. Sukcesem zakończyło się przejście lewej części północnej ściany tego szczytu.

W 1959 r. została zorganizowana X Alpiniada w górach Riła w Bułgarii, w której udział wzięła 10-osobowa grupa alpinistów z Klubu Wysokogórskiego pod kierownictwem Franciszka Obstarczyka (*Kronika* 1959). W sierpniu Barbara Łazarska, F. Obstarczyk, Jerzy Potocki, L. Radoń i Ewa Śledziwska dokonali wejścia południowym filarem na szczyt Igłata o wysokości 2575 m n.p.m. (Paulo 1969a).

W dniach 17 sierpnia-16 września 1960 r. członkowie Koła Krakowskiego Klubu Wysokogórskiego działali w górach Jugosławii: Góry Północnoalbańskie i Durmitor. Wyjazd był efektem nawiązania wymiany bezdewizowej z jugosłowiańską organizacją Hrvatski Planinarski Savez (*Kronika* 1960).

W 1960 r. odbyła się kolejna zimowa Alpiniada, w której uczestniczyli Karol Jakubowski, Maciej Baranowski, Stanisław Biel i Wieńczysław Kogut. Polacy wraz z grupą alpinistów sofijskiego Wyższego Instytutu Kultury Fizycznej jako jedyni z uczestniczących zespołów przeszli eksponowaną część grani Riły na odcinku Malowiszki Dział na zachodzie, przez Orłowec, do szczytu Łownica (2570 m n.p.m) (Paulo 1969a).

Druga wyprawa działająca jesienią 1960 r. w rejonie Malowicy (2729 m n.p.m.), w której udział wzięli członkowie Koła Beskidzkiego pod kierownictwem Jana Weigla, zakończyła się znacznymi osiągnięciami sportowymi (Paulo 1969b). Zespół w składzie D. Fabrowicz i W. Prokopek dokonał przejścia południowej ściany, natomiast A. Oprychał, K. Oprychał i J. Weigel przeszli prawym filarem południowo-wschodniej ściany Elenin Wrah (2654 m n.p.m.). Dalsza działalność była prowadzona na Ušite (2580 m n.p.m.), gdzie dwa zespoły W. Prokopek i J. Weigel oraz A. Oprychał i K. Oprychał przeszli środkiem południowo-zachodniej ściany. Wspomniani al-

pinieści działali również na Petlite i Malowicy (Paulo 1969c). Kolejne wyjazdy w góry Bułgarii w latach 1962-1966 przyniosły wiele osiągnięć dla polskiego środowiska alpinistycznego (tab. 1).

Tabela 1

Wybrane osiągnięcia polskich taterników w górach Riły w latach 1962-1966

Table 1

Selected achievements of Polish mountaineers in the Rila Mountains in the years 1962-1966

Rok	Uczestnicy	Osiągnięcia
1962	Krystyna Heller, Jerzy Berski, Marian Paully	przejście grani Wichren – Muratow – Wasulasz Czuka
1962	Jan Słupski, Stanisław Worwa	wejście prawą połącją północnej ściany na Wichren
1962	Barbara Lechowska, Jerzy Berski, Jan Słupski	przejście drogą klasyczną północnej ściany szczytu Elenin Wrych
1962	Krystyna Heller, Marian Paully, Stanisław Worwa	przejście kominem północnej ściany szczytu Elenin Wrych
1962	Barbara Lechowska, Jerzy Berski, Jan Słupski	przejście zachodniej ściany lewym filarem Malowicy
1962	Krystyna Heller, Marian Paully, Stanisław Worwa	przejście zachodniej ściany prawym filarem Malowicy
1962	Krystyna Heller, Marian Paully, Jan Słupski i Stanisław Worwa	przejście północnej ściany Malowicy
1963	Stanisław Kopeć, Jerzy Wala	przejście dwustu pięćdziesięciometrowej ściany tzw. Czarnej Ściany Dwugławy
1963	Marek Jarecki, Leszek Łącki	pierwsze przejście środka urwiska na wzgórzu Babki
1964	Tadeusz Rewaj	przejście tzw. Czarnej Ściany Dwugławy
1964	Jan Kowalczyk, Czesław Mrowiec	wejście południowym filarem drogą „Akademik” na Elenin Wrych
1966	Wojciech Jedliński, Zygmunt Pałucha	przejście północno-zachodnim filarem, drogą Witosza ma Golam Kupen
1966	Wojciech Jedliński, Zygmunt Pałucha	wejście środkiem wschodniej ściany na Zlija Zyb
1966	Marek Głogoczowski, Andrzej Paulo	wejście środkiem wschodniej ściany na Zlija Zyb
1966	Janusz Baranek, Andrzej Świeży	wejście prawą częścią wschodniej ściany na Zlija Zyb
1966	Marek Głogoczowski, Andrzej Paulo	wejście środkiem północnej ściany drogą klasyczną na Malowicę

Źródło: Paulo 1969a, Paulo 1969b, Słupski 1963

Wyprawa siedmiosobowego zespołu z Koła Krakowskiego Klubu Wysokogórskiego pod kierownictwem Jana Słupskiego prowadziła działania wspinaczkowe w rejonie Wichrenu i Malowicy. Dobre przygotowanie i doświadczenie polskiej kadry zaowocowały zajęciem drugiego miejsca zaraz po zespole rumuńskim (Słupski 1963). W okresie od 3 do 19 kwietnia 1968 r. w Piryn został zorganizowany przez Koło Łódzkie Klubu Wysokogórskiego zimowy obóz wspinaczkowy, w którym

udział wzięli Wiesław Niedzielski i Stanisław Zdrojewski. Wynikiem tej działalności było przejście głównej grani Pirynu (na odcinku od szczytu Piryn 2593 m n.p.m. do Hlevenia 2645 m n.p.m.) oraz wejścia na następujące szczyty Sinanica (2516 m n.p.m.), Wichren (2915 m n.p.m.), Mała Todorka i Todorin Wrych (2770 m n.p.m.) oraz Jałowarnika (2763 m n.p.m.) (Niedzielski 1968). Wierzchołki Pirynu cieszyły się znaczącym zainteresowaniem alpinistów różnych krajów, coraz częściej wyprawy przybywały w to pasmo w okresie zimowym, co podnosiło rangę przebytych dróg i osiąganych szczytów.

W 1970 r. działała w Rile grupa alpinistów reprezentujących Koło Krakowskie Klubu Wysokogórskiego. W dniach 12-18 września dokonali oni kilku wartościowych przejść. Zespół Ryszard Kozioł i Wojciech Kapturkiewicz przeszli północno-zachodnią ścianą Uszite (2547 m n.p.m.), następnie Alicja Bednarz, Ryszard Kozioł, Wojciech Kapturkiewicz osiągnęli północną ścianą Orłowiec (2686 m n.p.m.), a także Eleni Wrych (2634 m n.p.m.), Kamiłatę (2612 m n.p.m.) (Kozioł 1972).

W 1971 r. uczestnicy obozu wspinaczkowego Harcerskiego Klubu Tatarnickiego w Katowicach wyruszyli w góry Bułgarii. Podczas prowadzonej działalności w paśmie Riły dokonano pierwszego polskiego przejścia drogi „Sliwien” na Diabelskich Iglach (Krzysztof Baraniok i Jerzy Kukuczka), wytyczono nową drogę na północnej ścianie Kałimaty (Michał Kulig i Ignacy Nendza) (Baraniok 1972).

Góry Północnoalbańskie i Durmitor

Obok gór znajdujących się na terytorium Bułgarii zainteresowaniem wśród polskich alpinistów cieszyły się góry w byłej Jugosławii i Albanii. Koło Zakopiańskie Klubu Wysokogórskiego wybrało jako rejon działalności wspinaczkowej w 1965 r. Góry Północnoalbańskie (Prokletije). Pasma to, leżące w otoczeniu dolin Grbaja i Ropojana, określane także mianem Alp Północnoalbańskich, ze względu na słabą eksplorację tego terenu przez alpinistów innych krajów, było celem działalności Polaków. Dokonali oni zatem kilku pierwszych przejść. Zygmunt Danek i Marian Kruczek osiągnęli najwyższy szczyt Djerovicę (2656 m n.p.m.) północno-zachodnią ścianą (Korosadowicz 1968). Pierwszy polski wyjazd w pasmo Gór Północnoalbańskich spowodował, że w kolejnym roku obszarem tym zainteresowali się członkowie Stołecznego Klubu Tatrzańskiego PTTK, organizując wyprawę od strony jugosłowiańskiej. Przyniosła ona wiele znaczących przejść sportowych, m.in. wejście północno-zachodnią granią na Očnjak (2180 m n.p.m.), wejście na północny wierzchołek Karanfila (2460 m n.p.m.) północno-wschodnią ścianą, osiągnięcie południowego wierzchołka Karanfila (2441 m n.p.m.) ścianą północno-zachodnią oraz pierwsze wejście na północno-wschodni wierzchołek Šćokište (2396 m n.p.m.) (Misiurewicz 1968). Kolejne wyprawy w pasmo Gór Północnoalbańskich w latach 1971-1972 przyniosły wiele znaczących osiągnięć, wzbogacając dorobek polskiego alpinizmu.

Góry południowej Jugosławii odwiedzili w 1971 r. członkowie Sekcji Wysokogórskiej Akademii Medycznej w Warszawie pod kierownictwem Andrzeja Szczepanika. Działalność prowadzono w masywach Wodno, Jakupica i Góry Północnoalbańskie, dokonując kilku przejść dróg na Očnjak (2180 m n.p.m.), Voluśnicę (1820 m n.p.m.), Karanfil Północny (2460 m n.p.m.) (Szczepanik 1972).

Góry regionu bałkańskiego stały się dla polskich wspinaczy dość atrakcyjnym celem ze względu na niewielkie zainteresowanie i słabą eksplorację ze strony wspinaczy innych krajów oraz stosunkowo niskie koszty wyjazdów. Góry Jugosławii, Albanii i Bułgarii coraz częściej stawały się miejscem obozów szkoleniowych, treningowych oraz wyczynowych młodej kadry wspinaczy zarówno w sezonie letnim, jak i zimowym, przed wyjazdami w Alpy. Zdobyte doświadczenie pozwalało alpinistom brać udział w coraz częstszych wyjazdach w góry Afryki oraz na Kaukaz czy w Pamir.

Pireneje, Apeniny oraz góry Grecji

Zainteresowanie polskich alpinistów wzbudzały również inne pasma górskie w Europie. Odwiedzane były Pireneje, Apeniny oraz góry położone w Grecji, w których polscy alpinści realizowali cele wspinaczkowe i doskonalili umiejętności podczas wejść o charakterze typowo sportowym. W 1961 r. uczestnicy wyprawy Klubu Wysokogórskiego (Lilianna Grabowska, Maria Skroczyńska, Zbigniew Krysa, Tadeusz Orłowski i Juliusz Żuławski) dokonali wielu cennych sportowo przejść w rejonie Brèche de Roland, Grand Pic d'Ossau czy Petit Pic d'Ossau. Działalność wspinaczkową w tym rejonie prowadził także w 1967 r. Marek Głogoczowski z partnerami, przechodząc na szczyt Pic d'Ossau południowo-wschodnią ścianą pionowym kominem (Saysse-Tobiczyk 1969). W 1966 r. Jolanta i Marek Jareccy dokonali dwóch wejść na Crête des Sarradets (2741 m n.p.m.) i Casque du Marboré (3006 m n.p.m.) w Pirenejach Centralnych (Jarecka, Jarecki 1966).

Coraz większą popularnością cieszyły się zgrupowania Międzynarodowej Federacji Związków Alpinistycznych (Kozłowski 1965). W 1965 r. Góry Grecji stały się miejscem Międzynarodowego Spotkania Młodych Alpinistów, w którym udział wzięło 40 wspinaczy różnej narodowości. Stronę polską reprezentowali Maciej Kozłowski i Maciej Włodek. Uczestnicy spotkania prowadzili działalność górską w rejonie najwyższego szczytu Krety – Psiloritisa (2456 m n.p.m.) oraz w masywie Olimpu – w sezonie letnim 1967 r. Andrzej Kuś i Jerzy Tuszyński zdobyli trzy należące do niego szczyty: Mytikas, Skoljo i Skala (Saysse-Tobiczyk 1969). Przykładem dynamicznej działalności alpinistycznej w Grecji był sezon 1976 r., kiedy to za cel eksploracyjny wybrano wapienne masywy w środkowej części tego kraju: Parnas, Iti, Giona i Vardussia. Uczestnicy wyjazdu dokonali kilku przejść graniowych (Portes – Ipsoma w masywie Vardussia) oraz siedem wejść ścianowych (m.in. południową ścianą na Papadolaka¹, południową ścianą na Kuvelos, północną ścianą na Liakura) (Krauze 1978). W 1978 r. Grecja stała się kierunkiem wyjazdowym Marii Mikołajczyk i Macieja Popko. Polacy dokonali przejścia sportowego jednego z trzech południowych filarów szczytu Waraszowa (950 m n.p.m.), leżącego nad Zatoką Koryncką (Mikołajczyk, Popko 1978).

Rzadziej już odwiedzana była Rumunia. Latem 1978 r. trzyosobowy zespół wspinaczy z Akademickiego Klubu Alpinistycznego w Krakowie odwiedził góry w tym

¹ B. Krauze opisując działalność wspinaczkową w masywie Parnasu podał nazwę szczytu jako Papadolaka. W rzeczywistości nazwa Papadolaka dotyczy doliny położonej u stóp szczytu Petritis (Minkiewicz P., *Pierwsze olsztyńskie nowe drogi – Parnas (Parnassos) 1976*, www.kw.olsztyn.pl/?id=58 z dnia 20.01.2017).

kraju. Skutkiem działalności w masywie Bucegi było przejście kilku interesujących dróg (Oprychał 1978).

Góry w Norwegii

Polacy aktywnie działali także w innych górach Europy. Z najważniejszych dokonań alpinistycznych należy wymienić udział dwóch zespołów polskich w pokonywaniu norweskich ścian, które miało miejsce w roku 1968 w okolicy doliny Romsdal. Przejście filara Trollryggen liczącego 1600 m wysokości, dokonane przez Wandę Błaszkiwicz i Halinę Krüger-Syrokomską w dniach 9-11 sierpnia 1968 r., zostało zaliczone do największych sukcesów alpinistycznych, gdyż było pierwszym kobiecym, a siódmym z kolei przejściem w historii filara (Krüger 1969). Drugim zespołem działającym w Norwegii byli alpiniści Marek Głogoczowski, Andrzej Paulo i Maciej Kozłowski, którzy w dniach 10-11 sierpnia przeszli filar Brudgommen, liczący 1200 metrów wysokości. Dotarcie na szczyt drogą wyznaczoną przez Polaków było pierwszym wejściem od strony wschodniej (Nyka 1974). Góry Norwegii stały się kilkakrotnie w latach siedemdziesiątych celem wspinaczkowym dla Polaków. W sezonie zimowym 1972 r. Andrzej Dworak, Wojciech Jedliński, Ryszard Kowalewski i Tadeusz Piotrowski prowadzili działalność wspinaczkową w rejonie Romsdal, dokonując pierwszego zimowego przejścia drogi Fiva na Store Trolltind (25-28 lutego) oraz wschodniego filara Trollryggenu (5-13 marca) (Piotrowski 1986).

W sierpniu 1973 r. rejon Romsdal i Jotunheimen były miejscem działalności obozu Koła Warszawskiego Klubu Warszawskiego. Podczas aktywności sportowej w rejonie Romsdal zespół w składzie Władysław Woźniak i Marcin Zachariasiewicz dokonał wejść na Store Trolltind (1795 m n.p.m.) i Søndre Trolltind (1618 m n.p.m.), następnie Jolanta Mierzejewska i Andrzej Gierych na Stighorn (1592 m), J. Mierzejewska, Elżbieta Miszczak-Piekarczyk, Aleksander Martin, Andrzej Piekarczyk i Jan Roth na Romsdalthorn (1555 m), W. Woźniak i Elżbieta Lipowska (z grupy krakowskiej) na Trollryggen (1742 m), E. Miszczak-Piekarczyk, A. Gierych, A. Piekarczyk i M. Zachariasiewicz – na Bispen (1475 m).

Sukcesami zakończyła się również działalność na Jotunheimenie. W toku dalszej aktywności zostały zdobyte następujące szczyty: Nordre Dyrhaugstind (2149 m n.p.m., A. Martin i A. Piekarczyk), Galdhøpiggen (2469 m n.p.m., J. Mierzejewska, E. Piekarczyk, Kacper Miklaszewski, A. Piekarczyk i M. Zachariasiewicz), Nordre Soleietind (2030 m n.p.m., A. Gierych i A. Martin wraz z przebywającymi prywatnie Markiem Bojarskim i Radosławem Wiszniowskim), szczyt Galdhøpiggen (M. Bojarski oraz R. Wiszniowski), Fannaråki (2068 m n.p.m., J. Mierzejewska, A. Martin oraz A. Piekarczyk), Midtre Dyrhaugstind (2134 m n.p.m., E. Piekarczyk, A. Gierych, A. Piekarczyk i M. Zachariasiewicz). Godny podkreślenia jest fakt, że wspinacze dokonali przejścia grani od przełęczy Bandet przez Søre Dyrhaugstind (2074 m n.p.m.) i Nordre Midtmaradalstind (2063 m n.p.m.) do Store Midtmaradalstind (2057 m n.p.m. Krzysztof Konarski i W. Woźniak), Nordre Midtmaradalstind (E. Piekarczyk i M. Zachariasiewicz), przejście grani Nordre Skagalstølstind (2163 m n.p.m.) – Midtre Skagals (2286 m n.p.m.) dokonane przez zespół A. Gierych oraz A. Martin (Piekarczyk 1974).

Na przełomie sierpnia i września 1973 r. w górach Norwegii działalność wspinaczkową prowadziła grupa alpinistów z Koła Krakowskiego Klubu Wysokogórskiego. Do osiągnięć należy zaliczyć przejście wschodniego filara Trollryggen (Elżbieta Lipowska i Władysław Woźniak), pierwsze wejście zachodnim filarem Tarnfiellu z doliny Innerdal (Alicja Bednarz, Maria Bieniek, Ewa Urbanik i Ryszard Kozioł), przejście grani Bispan–Kongen (A. Bednarz, M. Bieniek, E. Urbanik i R. Kozioł), osiągnięcie szczytu Dalatemet (E. Lipowska wraz z alpinistami fińskimi), przejście zachodniej grzędy Romsdalshornu (A. Bednarz, M. Bieniek, R. Kozioł i Norweg K. Giul), oraz wejście na Tårnfjell (A. Bednarz, M. Bieniek, E. Urbanik i R. Kozioł) (Kozioł 1975).

Podczas kolejnych wyjazdów w góry Norwegii zarówno w okresie letnim, jak i zimowym Polacy dokonali wielu przejść, zdobywając doświadczenie przed dalszymi wyprawami w ekstremalnych warunkach. Warto wspomnieć, że podczas wyprawy w okresie od 19 lutego do 27 marca 1974 r. alpiniści w składzie Marek Kęsicki, Ryszard Kowalewski, Wojciech Kurtyka i Tadeusz Piotrowski dokonali pierwszego przejścia zimą północnej ściany Trollryggen (Piotrowski 1974).

W 1976 r. w rejonie Romsdal działał 3-osobowy zespół: Stefan Czarniecki, pełniący funkcję kierownika wyprawy, oraz Marek Ciepichał i Tomasz Opozda. Do ważniejszych osiągnięć należy zaliczyć wejścia: drogą Fiva Houte na Store Trolltind, północną ścianą na Romsdalshorn, wschodnim filarem na Sondre Trolltind, południowo-zachodnim filarem na Holstind, zachodnią ścianą na Stighorn, wschodnim filarem na Trollryggen (Czarniecki 1977).

W 1977 r. Tadeusz Piotrowski wraz Wojciechem Jedlińskim dokonali drugiego zimowego przejścia drogi angielskiej Rimmon Route z jej wariantem Exit Chimney na północnej ścianie Trollveggenu (Piotrowski 1985). Również w następnym roku w norweskich górach, w rejonie Romsdal, przebywał Tadeusz Piotrowski. Wraz ze Stefanem Czeżko próbował pierwszego zimowego przejścia Drogi Norweskiej, jednakże warunki pogodowe uniemożliwiły działalność wspinaczkową.

W okresie letnim 1980 r. grupa sześciu członków Klubu Wysokogórskiego w Warszawie wyjechała w góry Norwegii – na szczyt Ottertind (1366 m n.p.m.), zwany „Matterhornem Arktyki”. Wspinacze (Tomasz Czarski, Andrzej Gierych i Krzysztof Konarski) wytyczyli nową drogę na ścianie wschodniej, liczącej 800 m wysokości (Gierych 1983).

Góry w Arktyce

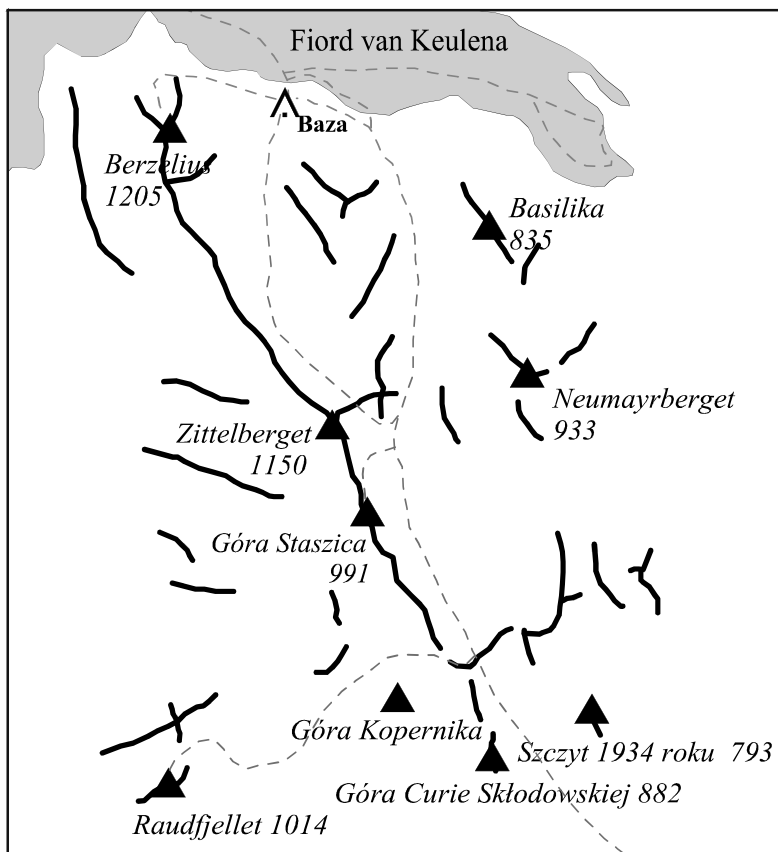
Wyspy Arktyki były miejscem cenionym przez Polaków. Ze względu na słabe rozpoznanie terenu, zarówno w zakresie wspinaczkowym, jak i naukowym Polacy organizowali wiele wypraw, łącząc te dwa cele.

Uczestnicy polskich wypraw swoje zainteresowanie skierowali w stronę Spitsbergenu. Jednym z pierwszych Polaków odwiedzających ten rejon był prawdopodobnie Józef K. Jakubowski. W 1904 r. odbył on wycieczkę statkiem turystycznym z Kilonii, odwiedzając Bellsund, Isfiord, Sassenfiord, Adventfiord, zatokę Virgo i wyspę Amsterdam (Szupryczyński 2007).

Osobą, która wniosła wkład naukowy w badania terenów polarnych (Antarktyka), był profesor Henryk Arctowski. W 1910 r. uczestniczył razem ze szwajcarskim geologiem Augustem Dubois'em w wyprawie na Spitsbergen (Szupryczyński 2007).

Po pionierskich wyjazdach o charakterze turystyczno-naukowym, wyprawy eksploracyjno-naukowe odbyły się w latach 30. XX w. Pierwsza polska ekspedycja odbyła się na przełomie 1932 i 1933 r. na Wyspę Niedźwiedzią, z okazji II Międzynarodowego Roku Geofizycznego. Członkowie wyprawy prowadzili badania z zakresu meteorologii, promieniowania słonecznego, zorzy polarnej i rozchodzenia się fal radiowych. W wyprawie trwającej 13 miesięcy wzięło udział 3 uczestników: Czesław Centkiewicz, Władysław Łysakowski i Stanisław Siedlecki (Birkenmajer 1961), jednak niewielki skład osobowy oraz wytyczony cel badań nie pozwoliły na prowadzenie równoczesnej działalności odkrywczą-alpinistycznej.

W 1934 r. odbyła się wyprawa na Ziemię Torella (ryc. 1). W grupie ekspedycyjnej znaleźli się naukowcy i alpinisci. W wyprawie udział wzięło 7 osób: Stefan Bernadzikiewicz (kierownik), Witold Biernawski (filmowiec), Henryk Mogilnicki (fotograf), Stefan Różycki (geologia), Stanisław Siedlecki (meteorologia, zoologia), Sylwester Zagajski (triangulacja) oraz Antoni Rogala-Zawadzki (fotogrametria) (Köhler 2015).

Ryc. 1. Trasa polskiej wyprawy na Ziemi Torella na Spitsbergenie
 Fig. 1. The route of the Polish trip on the Torell Land at Spitsbergen

Źródło: opracowanie własne

Główny cel ekspedycji stanowiły pomiary geodezyjno-kartograficzne niezbadanego wówczas obszaru oraz zdobycie kilku szczytów Spitsbergenu. Efektem prac przeprowadzonych podczas dwumiesięcznego pobytu było dokonanie badań geologicznych i glaciologicznych obszaru o powierzchni 400 km², wykonanie ponad 2500 zdjęć fotograficznych, licznych pomiarów triangulacyjnych oraz mapy obejmującej swoim zasięgiem ok. 300 km². Prowadzono również obserwacje meteorologiczne i ornitologiczne. Pełnym sukcesem zakończyła się również działalność grupy alpinistycznej. Do osiągnięć należy zaliczyć pierwsze wejście Stefana Bernadzikiewicza na najwyższy szczyt Ziemi Torella – Berzelius (1204 m n.p.m.) oraz Mogilnickiego i Siedleckiego na szczyt Supanberget (1098 m n.p.m.) i samotne przejście Mogilnickiego na lodowo-skalny szczyt Raudfjellet (1014 m n.p.m.) (Siedlecki 1935). Zamierzone cele wyprawy – zarówno naukowe, jak i przedsięwzięcia alpinistyczne – zostały osiągnięte, zaś doświadczenie zdobyte podczas polarnych badań naukowych przyczyniło się do znaczącej eksploracji w kolejnych latach.

W 1936 r. działalność sportową na Spitsbergenie prowadził zespół w składzie: Stefan Bernadzikiewicz, Konstanty Jodko-Narkiewicz i Stanisław Siedlecki. Polacy przeszli na nartach trasę wzdłuż od Sörkappu, aż po północny przylądek Verlegenuhen (Szupryczyński 2007; Köhler 2016).

W 1937 r. została zorganizowana wyprawa na Grenlandię, której celem było przeprowadzenie badań z zakresu glaciologii, geomorfologii, geologii, meteorologii oraz botaniki. W wyprawie udział wzięli Aleksander Kosiba (badania glaciologiczne), Antoni Zawadzki, (triangulacja i fotogrametria), Antoni Gawęł (geologia), Rudolf Wilczek (botanika), Alfred Jahn (geomorfologia), Stanisław Siedlecki (meteorologia), Stefan Bernadzikiewicz (operator filmowy). Rezultatem prowadzonych prac było wykonanie mapy topograficznej badanego obszaru w skali 1:50 000, na której umieszczono nazewnictwo fizycznogeograficzne związane z państwem polskim (Birkenmajer 1961).

Uwieńczona znacznymi osiągnięciami ekspedycja na Grenlandię z 1937 r. zachęciła polskich polarników do kolejnego wyjazdu. W 1938 r. została zorganizowana wyprawa na Ziemię Oskara II na Spitsbergenie Zachodnim. Udział w niej wziął 4-osobowy zespół w składzie: Stefan Bernadzikiewicz, Bronisław Halicki, Mieczysław Klimaszewski i Ludwik Sawicki. Wyprawa miała charakter wybitnie naukowy. Badania, które prowadzono podczas dwumiesięcznego pobytu, dotyczyły działalności lodowców (Birkenmajer 1961).

W drugiej połowie lat pięćdziesiątych, w ramach III Międzynarodowego Roku Geofizycznego, Polacy skierowali działalność naukowo-alpinistyczną w góry polarne, organizując łącznie 5 ekspedycji, z których pierwsza była wyjazdem rekonesansowym. W 1956 r. 10-osobowa grupa polskich alpinistów przeprowadziła rozpoznanie w rejonie fiordu Hornsund w południowo-zachodniej części Spitsbergenu Zachodniego.

W roku następnym, podczas kolejnego wyjazdu na Spitsbergen, uczestnicy pod kierownictwem Stanisława Siedleckiego prowadzili prace naukowe w zakresie geologii i topografii, które zostały wzbogacone o działalność alpinistyczną. Uczestnicy działali w okresie od końca czerwca 1957 r. do końca sierpnia 1958 r. W grupie letniej w 1957 r. pracowało 27 uczestników, w zimowej – 10 osób. Program uwzględ-

niał badania z zakresu geofizyki, glaciologii, geomorfologii, geologii, fotogrametrii, botaniki i zoologii.

W wyprawie latem 1958 r. obok naukowców udział wzięli też alpinisci (Jerzy Piotrowski, Andrzej Zawada, Ryszard W. Schramm), którzy przyczynili się do osiągnięcia wielu wspinaczkowych sukcesów (łącznie 32 uczestników). Podczas działalności prowadzonej na Spitsbergenie do końca 1958 r. Polacy weszli na ponad 90 szczytów, spośród których warto wymienić drugie wejście na Hornsundtind i zdobycie Kvasseggi (1009 m n.p.m.) w Sørkapplandzie, jak też pierwsze wejścia na Bratthø (958 m n.p.m.) i Sollheimfjellet (931 m n.p.m.), leżące na Ziemi Wedela Jarlsberga (Schramm 1959). Owocna działalność alpinistyczna prowadzona na Spitsbergenie przyczyniła się do wzrostu zainteresowania tym kierunkiem.

W czasie sezonu letniego 1959 r. odbył się kolejny wyjazd 36-osobowego zespołu (Szupryczyński 2007). Dokonano ponad 30 wejść wspinaczkowych, z czego większość stanowiły wejścia na szczyty dotąd niezdojbyte (Schramm 1969). Wybrane osiągnięcia Polaków na Spitsbergenie w 1959 r. zaprezentowano w tabeli 2.

Tabela 2

Wybrane osiągnięcia Polaków podczas działalności alpinistycznej na Spitsbergenie w 1959 r.

Table 2

Selected achievements of Poles during the mountaineering activity in Spitsbergen in 1959

Data	Alpiniści	Osiągnięcia
28.06.1959	Jan Stryczyński, Jan Szczepański, Jerzy Warteresiewicz	pierwsze wejście południową granią na Luciatoppen (950 m n.p.m.)
28.06.1959	Henryk Mogilnicki, Stanisław Worwa	pierwsze wejście na Kruseryggen (656 m n.p.m.)
28.06.1959	Henryk Mogilnicki, Stanisław Worwa	pierwsze wejście północno-zachodnią granią od Kruseryggen na Urnetoppen (813 m n.p.m.)
04.07.1959	Jan Stryczyński, Stanisław Worwa	drugie wejście północną granią na Hyrnefjellet (767 m n.p.m.)
04.07.1959	Jerzy Warteresiewicz	trzecie wejście południową grzędą i południowo-zachodnią granią na Hyrnefjellet (767 m n.p.m.)
11.07.1959	Marian Bała, Jan Stryczyński, Roman Śledziwski, Jerzy Warteresiewicz, Stanisław Worwa	pierwsze przejście wschodniej grani od Arieikammen na Skoddefjellet (733 m n.p.m.)
12.08.1959	Marian Bała, Jan Stryczyński, Jerzy Warteresiewicz	trzecie wejście na Kopernikusfjellet (1055 m n.p.m.)
13.08.1959	Marian Bała, Jan Stryczyński, Jerzy Warteresiewicz	pierwsze wejście na Zittelberget (1192 m n.p.m.)
13.08.1959	Marian Bała, Jan Stryczyński, Jerzy Warteresiewicz	drugie wejście od zachodu i północną granią na Supanberget (1100 m n.p.m.)
15.08.1959	Marian Bała	pierwsze wejście na Nornekampen (914 m n.p.m.)

Źródło: Schramm 1969a, 1969b

Wyprawa 1960 r. kończyła okres obchodów III Międzynarodowego Roku Geofizycznego. Wówczas na Spitsbergen przybyła grupa 25 polskich naukowców. Jednym z akcentów alpinistycznych było dokonanie trzeciego wejścia na Vardepiggen (890 m n.p.m.) przez czteroosobową grupę Polaków pod kierownictwem Jana Staszla (Schramm 1969).

Latem 1965 r. Koło Poznańskie Klubu Wysokogórskiego zorganizowało ekspedycję na południowy Spitsbergen. W wyprawie tej udział wzięła dziesięcioosobowa grupa pod kierownictwem Ryszarda Wiktora Schramma. Uczestnicy przeprowadzili eksploatację Ziemi Wedela Jarlsberga oraz wschodniego i zachodniego lodowca Torella (tab. 3). Sporządzono dokumentację fotograficzną badanego obszaru, przemierzono również ponad 40 lodowców. Podczas działalności alpinistycznej uczestnicy zdobyli 46 szczytów, z których 27 było po raz pierwszy w historii zdobytych przez człowieka; na 42 wierzchołkach uczestnicy wyprawy byli pierwszymi Polakami. (Schramm 1965).

Od 1970 r. rozpoczął się pięcioletni cykl wypraw naukowych na Spitsbergen połączony z działalnością alpinistyczną, organizowany przez Uniwersytet Warszawski i Instytut Geofizyki PAN w Warszawie (Czajkowski 1973). Dzięki tym wyprawom wiedza o topografii terenu, warunkach atmosferycznych i poszczególnych komponentach środowiska przyrodniczego była systematycznie pogłębianą.

W latach 1970-1974 Instytut Geograficzny we Wrocławiu zorganizował 4 wyprawy w sezonie letnim w rejon Ziemi Wedel Jarlsberga, Ziemi Torella i częściowo Sörkapplandu. Kierownikiem ekspedycji organizowanych w latach 1970, 1971, 1973 był Stanisław Baranowski, zaś wyprawy z 1972 r. – Jan Szupryczyński. Celem była działalność z zakresu geomorfologii, glaciologii i geofizyki (Szupryczyński 2007).

W sezonie letnim 1973 r. zorganizowano wyprawę na Spitsbergen, w której udział wzięło 13 osób z grupy poznańskiej i szczecińskiej pod kierownictwem Ryszarda W. Schramma. Do ważnych dokonań grupy wyprawowej należy zaliczyć traversowanie ok. 300 km odcinka części Vest Spitsbergenu w ciągu 18 dni oraz przejście bardzo trudnej partii lodowca Kronebreen. Uczestnicy osiągnęli trzeci, dotychczas niezdobyty, wierzchołek masywu Kopernikusfjellet (1015 m n.p.m.) (Schramm 1974).

W 1973 r. miała miejsce wyprawa Krakowskiego Akademickiego Klubu Alpinistycznego na Spitsbergen w rejon Hornsundtind. Dokonano wejść na Hornsundtind (1341 m n.p.m.), Kvassegga (1009 m n.p.m.) oraz pierwszego przejścia muru skalnego Tsjebysjovfjellet (776 m n.p.m.) (Krawczyk 1975). Wyprawa o charakterze wspinaczkowym przyniosła wiele osiągnięć wpływających na dalszy rozwój alpinizmu w tym polarnym rejonie. Na 1975 r. przypadła wyprawa Polskiej Akademii Nauk, która swoją działalnością objęła rejon Ziemi Południowego Przylądka i Ziemi Wedela Jarlsberga. W dniu 22 lipca 1975 r. Sławomir Swerpel i Ryszard Siwecki poprowadzili nową drogę filarem południowej ściany Torbjørnsenfjellet, natomiast 8 sierpnia południową granią na południowy wierzchołek Góry Polaków (Polakkfjellet) weszli Hubert Szaniewski, Krzysztof Małkowski i Ryszard Wrona. Ponadto ten najwyższy szczyt w rejonie 10 sierpnia samotnie osiągnął Ryszard Wrona. Dnia 10 sierpnia Sławomir Swerpel wszedł w pojedynkę na rzadko odwiedzany Braemfjellet od strony Kvalfangar-breen.

Tabela 3

Wybrane osiągnięcia Polaków podczas działalności alpinistycznej na Spitsbergenie w 1965 r.

Table 3

Selected achievements of Poles during mountaineering activity in Spitsbergen in 1965

Data	Alpiniści	Osiągnięcia
17.07.1965	Antoni Gąsiorowski, Piotr Kintopf, Wojciech Wróż	pierwsze wejście na Døltertoppane (746 m n.p.m.)
17.07.1965	Jan Dobrogowski, Andrzej Drogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	wejście na Observatoriefjellet (565 m n.p.m.)
17.07.1965	Jan Dobrogowski, Andrzej Drogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	wejście na Solhøgda (663 m n.p.m.)
17.07.1965	Jan Dobrogowski, Andrzej Drogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	wejście na Palanderfjellet (725 m n.p.m.)
18.07.1965	Jan Michejda, Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście na Erdmannberget (1036 m n.p.m.)
18.07.1965	Jan Michejda, Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście na nienazwany szczyt o wysokości 1009 m n.p.m.
19.07.1965	Jan Dobrogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	wejście północną ścianą na Dolomittfjellet (886 m n.p.m.)
23.07.1965	Andrzej Drogowski, Jan Michejda, Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście północno-zachodnią ścianą na Klockmannfjellet (933 m n.p.m.)
23.07.1965	Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście na Tustfjellet (760 m n.p.m.)
23.07.1965	Jan Dobrogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	pierwsze wejście na Kieselnutane (934 m n.p.m.)
23.07.1965	Jan Dobrogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	pierwsze wejście na Pukkelen (993 m n.p.m.)
24.07.1965	Jan Dobrogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	pierwsze wejście na Sausureberget (1039 m n.p.m.)
25.07.1965	Jan Dobrogowski, Jan Michejda	pierwsze wejście na Fortanna (730 m n.p.m.)
25.07.1965	Jan Dobrogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	pierwsze wejście na Helhornet (1015 m n.p.m.)
25.07.1965	Jan Dobrogowski, Jerzy Stryczyński, Stanisław Zierhoffer	pierwsze wejście na Stanislawskikammen (970 m n.p.m.)
25.07.1965	Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście, trawersowanie szczytu Plomben (831 m n.p.m.)
26.07.1965	Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście na Hoggtanna (912 m n.p.m.)
29.07.1965	Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście północno-zachodnią granicą na Berzeliuseggene (1049 m n.p.m.)
14.08.1965	Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście, trawersowanie na Ostra Bramatoppen (1033 m n.p.m.)
21.08.1965	Ryszard Schramm, Tadeusz Wojtera	pierwsze wejście na Øksegga (910 m n.p.m.)

Źródło: Schramm 1969

Z dalszych wartościowych osiągnięć należy wymienić pierwsze trawersowanie dnia 18 sierpnia grani Bratteggdalen (Jerzy Sacewicz i Ryszard Wrona), 20 sierpnia wejście zachodnią grzędą na Wienertinden (925 m n.p.m., Jerzy Kuranty i Sławomir Swerpel), a 24 sierpnia – pierwsze wejście na Krykkjestupet (Ryszard Siwecki i Ryszard Wrona) (Wrona 1977).

Kierowana przez Jacka Tyczkowskiego wyprawa Akademickiego Klubu Górskiego z Łodzi na Spitsbergen w 1976 r. jako teren działania wybrała Ziemię Haakona VII. Teren ten o wysokich walorach alpinistycznych, a jednocześnie dość słabo znany stał się podstawą aktywności uczestników wyprawy. Dokonali oni pierwszego wejścia nieposiadający nazwy szczyt o wysokości 1315 m n.p.m. (Miroslaw Janiszewski, Włodzimierz Kucharczyk, Tadeusz Słupski), wejścia na północno-zachodnią kulminację Tre Brödre (1230 m n.p.m. – Włodzimierz Majchrzak, Juliusz Rudziński), pierwszego przejścia grani Drygalskikammen (Włodzimierz Kucharczyk, Juliusz Rudziński, Tadeusz Słupski), trawersowania wierzchołków wschodniego i zachodniego Raspa (1200 m n.p.m., Włodzimierz Majchrzak, Juliusz Rudziński), pierwszego przejścia grani między wierzchołkami zachodnim i wschodnim Tvo Syster (1270 m n.p.m. Włodzimierz Majchrzak, Juliusz Rudziński) oraz trawersowania od wschodu na zachód masywu Rekstadfjella (1280 m n.p.m. – Włodzimierz Kucharczyk, Tadeusz Słupski). Wynikiem wyjazdu było zdobycie czternastu szczytów górskich i przejście Grani Drygalskiego, w której wyróżniono 12 turni. W ramach działalności eksploracyjnej uczestnicy pokonali trasy łącznie o długości 230 km (Tyczkowski, Rudziński 1977).

Niesłabnące zainteresowanie Spitsbergenem stało się przyczyną wyjazdu w 1977 r. z połączonych Klubów Wysokogórskich z Gliwic, Katowic i Poznania. Rejon wyprawy alpinistycznej obejmował rzadko odwiedzaną północną część gór Atomfjella. Wynikiem działalności było osiągnięcie dziesięciu niezdojanych dotąd wierzchołków oraz wytyczenie trzech nowych dróg na szczyty już zdobyte. Wyprawa przyniosła nowe doświadczenia ważne w kontekście dalszego poznawania terenów polarnych, zwłaszcza że teren ten nie był objęty polską działalnością eksploratorską (Schramm 1978).

W 1978 r. wyruszyła na Spitsbergen naukowa wyprawa, w której brało udział 157 osób. Celem były obserwacje meteorologiczne, sejsmiczne i magnetyczne, a także modernizacja stacji naukowej Hornsund (Szupryczyński 2007).

Szczeciński Klub Wysokogórski w 1987 r. także zorganizował wyprawę na Spitsbergen, a jej kierownikiem był Józef Bryła. Przyniosła ona dziesięć pierwszych polskich wejść szczytowych w rejonie lodowca Harkerbreen oraz 12 wejść w rejonie Petuniabukta. Na uwagę zasługuje wejście Zbigniewa Borysewicza i Tomasza Schramma na jeden z najwyższych szczytów Spitsbergenu – Newtontoppen (1717 m n.p.m.) (Bryła 1988).

Góry Wielkiej Brytanii i terenów wyspiarskich

Zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem cieszyły się góry położone na terenie Wielkiej Brytanii, w których zorganizowano kilka obozów. Przykładem może być rok 1966, kiedy na zaproszenie brytyjskiej organizacji National Association of Youth Clubs w wyjeździe wspinaczkowym udział wzięła ośmioosobowa grupa taterników

z Klubu Wysokogórskiego pod kierownictwem Bolesława Chwaścińskiego. Obszarem działania były góry Szkocji, rejon Lake District, leżący w Anglii, oraz rejon Snowdonii, położony w północnej Walii. Jak wspominał kierownik wyjazdu B. Chwaściński w swoim sprawozdaniu, korzyści dla polskich wspinaczy były znaczące: „Strona polska zapoznała się z górami brytyjskimi, organizacją sportu wspinaczego na Wyspach Brytyjskich, organizacją ratownictwa górskiego oraz organizacją i metodami szkolenia w sporcie górskim i sportach przestrzennych” (Kowalczyk 1967). Podczas wyjazdu Polacy przyprowadzili szereg prelekcji, odczytów i pokazów filmów przedstawiających polski ruch wysokogórski, jak też nawiązali kontakty z członkami klubów alpinistycznych w Wielkiej Brytanii (Kowalczyk 1967).

Warto również wspomnieć o działalności turystycznej Polaków, którzy odwiedzali szczyty położone na innych terenach wyspiarskich. Przykładowo, w 1961 r. Krystyna Bauknecht weszła na szczyt Sarektjåkka (2089 m n.p.m.) w górach Sanjek w południowej Szwecji, Z. Kwiatkowski dokonał trawersu najwyższego szczytu Szwecji Kebnekaise (2117 m n.p.m.). Latem 1964 r. Zdzisław Gasz osiągnął szczyt Shaekoll (1477 m n.p.m.) na Islandii. W 1965 r. Mieczysław Kołakowski zdobył najwyższy szczyt Korsyki – Monte Cinto (2710 m n.p.m.), a w 1967 r. Marek Głogoczowski dotarł do krateru Etny (3313 m n.p.m.) (Saysse-Tobiczyk 1969). Liczba wyjazdów o charakterze turystyczno-wspinaczkowym w następnych latach stopniowo się zwiększała.

Charakterystyka polskich ekspedycji górskich

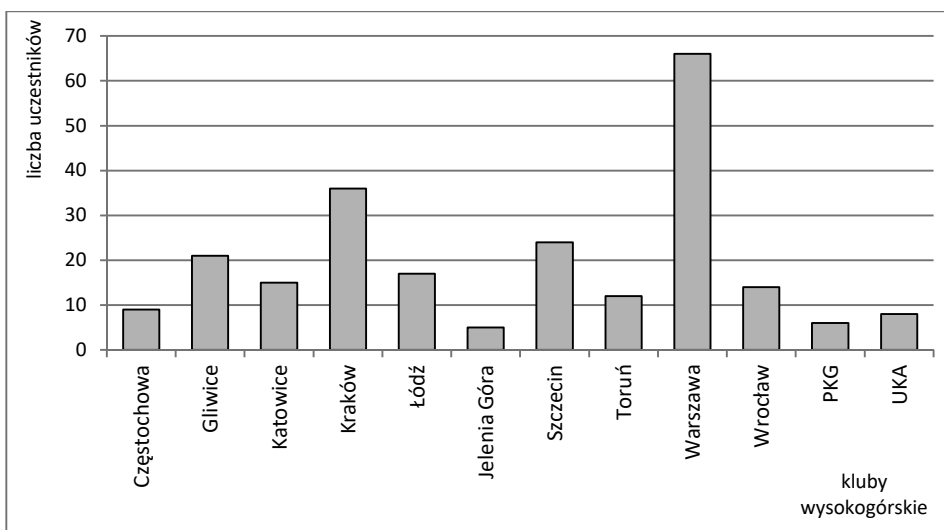
Już w okresie powojennym funkcjonowała opinia o wysokich umiejętnościach i osiągnięciach polskich alpinistów, potwierdzona słowami Szwajcara M. Kurza: „polscy taternicy posiadają doskonałą elitę dobrych alpinistów i dzielnych badaczy, którzy złożyli egzamin ze swoich możliwości we wszystkich ważniejszych łańcuchach górskich świata i to zawsze z pomyślnym wynikiem” (Biel 1969).

Niewielkim zainteresowaniem alpinistów cieszyły się pasma górskie Riła i Góry Północnoalbańskie oraz wzniesienia Spitsbergenu. Dużym ograniczeniem w organizacji wypraw była nie tylko sytuacja polityczna, ale również całokształt innych czynników, wśród których najważniejsze znaczenie miał transport. Przykładem mogą być wyprawy organizowane na Spitsbergen, gdzie jedyną możliwością dostania się w ten rejon w owym czasie był transport morski. Zwiększona liczba wyjazdów na Spitsbergen była wynikiem połączenia wypraw naukowych z alpinistycznymi. Natomiast wyjazdy wspinaczy w pasma Pirenejów, Grecji oraz Norwegii były wyprawami typowo wspinaczkowymi, lecz ze względu na znaczne oddalenie, jak i również wyższe koszty finansowe organizacji wyjazdów, cieszyły się mniejszą popularnością.

Pasma górskie Europy budzą powszechne zainteresowanie członków klubów wysokogórskich w zakresie organizacji wyjazdów zarówno szkoleniowych, jak i treningowych. Dla przykładu przedstawiono dane liczbowe z 1989 r. Liczba osób uczestniczących w poszczególnych wyprawach była zróżnicowana (ryc. 2).

Najwięcej wypraw zorganizował w 1989 r. Klub Wysokogórski w Warszawie. W 10 wyjazdach udział wzięło 66 alpinistów, co średnio daje ponad 6 osób na jeden wyjazd. W dalszej kolejności plasujące się Kluby Wysokogórskie w Krakowie i Łodzi

zorganizowały po 5 wyjazdów, jednakże w wyprawach Krakowskiego Klubu Wysokogórskiego na 1 wyprawę średnio przypadało 7 uczestników, podczas gdy w Łódzkim Klubie Wysokogórskim tylko 3. Również dość wysoka średnia liczba uczestników przypadała na jedną wyprawę zorganizowaną przez Klub Wysokogórski w Katowicach – wynosiła ona 7 osób. W pojedynczych wyprawach zorganizowanych przez Klub Wysokogórski w Częstochowie udział wzięło 9 osób, Klubu Wysokogórskiego w Toruniu – 12 osób. Na przykładzie europejskich wypraw górskich, zorganizowanych w 1989 r. przy współudziale Polskiego Związku Alpinizmu, widać zróżnicowanie wyjazdów w rejonu skałkowe, jak i rejonu śnieżno-lodowcowe Europy. Wśród najczęściej wybieranych regionów górskich Europy znalazły się wówczas góry Francji (rejon Mont Blanc, Verdon, Buoux), Włoch (rejon Monte Bianco, Dolomity), choć zainteresowaniem cieszyły się także obszary górskie i skałkowe Hiszpanii (Montserrat, Pireneje), RFN (rejon Jury Frankońskiej), Wielkiej Brytanii (góry Szkocji, Ben Nevis). Znaczące osiągnięcia, jakimi wykazywali się uczestnicy wypraw polarnych, umocniły pozycję polskich alpinistów w eksploracji, przy jednoczesnym poznawaniu warunków meteorologicznych i topograficznych tych terenów. Wybrane kierunki sprzyjały progresji osiągnięć sportowych, zwłaszcza młodszej kadry wyjeżdżającej na wyprawy, czego przykładem są wspomniane już rejonu skalne Europy.

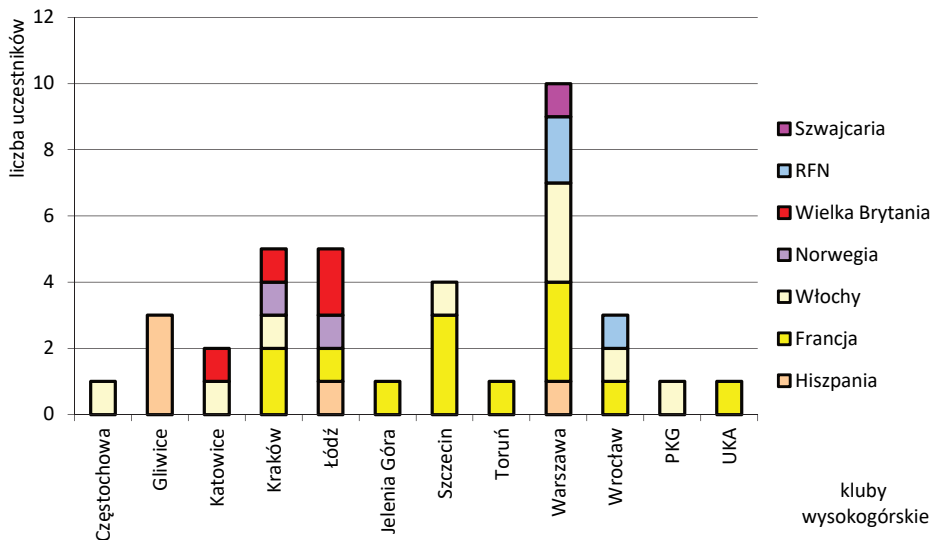

Ryc. 2. Liczba uczestników klubów wysokogórskich biorących udział w wyjazdach szkoleniowych w góry Europy w 1989 r.

Fig. 2. Number of participants of high-altitude clubs taking part in training trips to the mountains of Europe in 1989

Źródło: sprawozdania z wypraw w 1989 r. Archiwum Polskiego Związku Alpinizmu

Wyraźnie widoczna zwiększająca się liczba wyjazdów w różne rejonu górskie krajów europejskich w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych (ryc. 3) związana była głównie ze zdobyciem doświadczenia przed wyjazdami w najwyższe góry świata, do których Polacy w tamtym okresie mieli już dostęp.

Ryc. 3. Liczba wypraw organizowanych przez kluby wysokogórskie w pasma górskie według krajów w 1989 r.

Fig. 3. Number of trips organized by high-altitude clubs in mountain ranges by countries in 1989

Źródło: sprawozdania z wypraw w 1989 r. Archiwum Polskiego Związku Alpinizmu

Podsumowanie

Działalność Polaków wniosła cenną wiedzę, przyczyniając się do geograficznego eksplorowanych rejonów górskich. Nieznane obszary, często traktowane jako *terra incognita*, stały się dość szybko przedmiotem zainteresowania zarówno naukowców, jak również alpinistów. Początkowo turystyczne poznawanie, szybko zyskało pierwszeństwo sportowe. Pasma górskie leżące na terenie Europy stały się wyznacznikiem kierunków wypraw górskich także na wiele następnych lat. Osiągnięcia sportowe, które były zasługą wspinaczy lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, wpłynęły znacząco na dalsze dzieje polskiego alpinizmu. Kształcenie umiejętności i zdobywanie coraz większego doświadczenia w tych pasmach sprawiły, że alpinści krajów zachodnich wysoko oceniali możliwości wspinaczkowe Polaków. Zarówno indywidualne wyjazdy górskie, jak i organizacja wypraw pociągnęły za sobą szereg kolejnych ekspedycji w góry wysokie innych kontynentów.

Literatura

- Baraniok K., 1972, *Obóz harcerski w Rile*, Tatarnik, 2, s. 56
 Biel S., 1969, *Najwyższe szczyty Polaków*, Wierchy, 38, s. 25-61
 Birkenmajer K., 1961, *W górach polarnych*. W: *Polskie wyprawy egzotyczne*, red. K. Sajsse-Tobiczyk, Warszawa, s. 211-265

- Bryła J., 1988, Spitsbergen, *Taternik*, 1, s. 43
- Czajkowski R., 1973, *Spitsbergen, lato 1971*, *Taternik*, 3, s. 132
- Czarnecki S., 1977, *Romsdal – góry zapomniane?*, *Taternik*, 1, s. 14-15
- Gierych A., 1983, *Wspinaczki w Norwegii latem 1980*, *Taternik*, 2, s. 76-77
- Hołub-Pacewiczowa Z., 1936, *Przez Pireneje do morza*, *Wierchy*, 14, 25-68
- Jarecka J. Jarecki M., 1966, *W Pirenejach*, *Taternik*, 1-2, s. 12
- Kielkowska M., Kielkowski J., 2003, *Wielka Encyklopedia gór i alpinizmu. Wprowadzenie*, t. I, Katowice
- Köhler P., 2015, *Polska wyprawa na Spitsbergen w 1934 roku*, *Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*, 2, s. 117-140
- Köhler P., 2016, *Osiemdziesięciolecie polskiej wyprawy na Spitsbergen w 1936 r.*, *Biuletyn Polarny*, red. A. Manecki, 19-20, s. 65-67
- Korosadowicz Z., 1968, *Prokletije, 1965*, *Taternik*, 3, s. 139-140
- Kowalczyk J., 1967, *Nasza wizyta w Wielkiej Brytanii*, *Taternik*, 1, s. 21-22
- Kozioł R., 1972, *Z pobytu w górach Bułgarii*, *Taternik*, 3, s. 129-130
- Kozioł R., 1975, *Krakowskie alpinistki w Norwegii*, *Taternik*, 1, s. 29
- Kozłowski M., 1965, *W górach Grecji*, *Taternik*, 3-4, s. 100
- Krauze B., 1978, *Propozycja na sezon: Grecja*, *Taternik*, 1, s. 9-11
- Krawczyk A., 1975, *Wyprawa na Spitsbergen 1973*, *Taternik*, 4, s. 153-154
- Kronika*, 1959, *Taternik*, 2-3, s. 3
- Kronika*, 1960, *Taternik*, 2, s. 3
- Krüger H., 1969, *Na wschodnim filarze Trollryggen*, *Taternik*, 1, s. 30-31
- Marek 2017
- Mikołajczyk M., Popko M., 1978, *W Grecji*, *Taternik*, 4, s. 184
- Misiurewicz P., 1968, *Prokletije 1966*, *Taternik*, 1, s. 36
- Niedzielski W., 1968, *Zimą w Pirynie*, *Taternik*, 3, s. 131-132
- Nyka J., 1974, *Chronologiczny wykaz ważniejszych polskich osiągnięć w górach świata. W: Himalaje – Karakorum*, t. 5, red. K. Sajsse-Tobiczyk, s. 409-422
- Oprychał J., 1978, *W Karpatach rumuńskich*, *Taternik*, 4, s. 183-184
- Paryski W.H., 1961, *Materiały do historii alpinizmu polskiego. Polacy w górach Skandynawii*, *Taternik*, 4, s. 185-186
- Paulo A., 1969a, *Chronologiczny wykaz ważniejszych polskich osiągnięć w górach Europy. Góry krajów bałkańskich. W: Od Łomnicy do Mont Blanc*, red. K. Sajsse-Tobiczyk, Warszawa, s. 400-403
- Paulo A., 1969b, *W górach Bałkanów. W: Od Łomnicy do Mont Blanc*, red. K. Sajsse-Tobiczyk, Warszawa, s. 233-263
- Piekarczyk A., 1974, *Obóz Koła Warszawskiego w Norwegii*, *Taternik*, 1, s. 9-11
- Piotrowski T., 1974, *Norwegia zimą po raz drugi*, *Taternik*, 3, s. 101-104
- Piotrowski T., 1985, *Góry Skandynawii. W: W górach wysokich. Kompendium polskich wypraw wysokogórskich*, red. K. Sajsse-Tobiczyk, Warszawa, s. 193-198
- Piotrowski T., 1986, *W lodowym świecie trolli*, Warszawa
- Radwańska-Paryska Z., Paryski W.H., 1995, *Wielka encyklopedia tatrzańska*, Poronin
- Sajsse-Tobiczyk K., 1969, *W skałach i lodach świata. W: Od Łomnicy do Mont Blanc*, t. 3, red. K. Sajsse-Tobiczyk, Warszawa, s. 383-384
- Schramm R.W., 1959, *Polscy taternicy w lecie 1958 roku na Spitsbergenie*, *Taternik*, 1, s. 46-48
- Schramm R.W., 1965, *Spitsbergen 1965. Wyprawa Koła Poznańskiego*, *Taternik*, 3-4, s. 77-82

- Schramm R.W., 1968, *Konstanty Narkiewicz-Jodko*, *Taternik*, 3, s. 97-103
- Schramm R.W., 1969a, *Chronologiczny wykaz ważniejszych polskich osiągnięć w górach Europy. Spitsbergen*. W: *Od Łomnicy do Mont Blanc*, t. 3, red. K. SAYSSE-Tobiczyk, Warszawa, s. 403-404
- Schramm R.W., 1969b, *W lodach Spitsbergenu*. W: *Od Łomnicy do Mont Blanc*, t. 3, red. K. SAYSSE-Tobiczyk, Warszawa, s. 278
- Schramm R.W., 1974, *Spitsbergen 1973*, *Taternik*, 4, s. 149-150
- Schramm R.W., 1978, *Spitsbergen 1977*, *Taternik*, 1 s. 6-8
- Siedlecki S., 1935, *Polska Wyprawa na Spitsbergen*, *Wierchy*, 13, 34-45
- Słupski J., 1963, *Z gór Bułgarii*, *Taternik*, 1-2, s. 57-58
- Szczepanik A., 1972, *Wśród skał Macedonii i Czarnogóry*, *Taternik*, 2, s. 56-5
- Szczepański J.A., 1959, *Inne góry Europy*. W: *Na szczytach gór Europy*, red. K. SAYSSE-Tobiczyk, Warszawa, s. 377-378
- Szupryczyński J., 2007, *Eksploracje Spitsbergenu*, *Przegląd Geograficzny*, 79, 3-4, s. 567-592
- Tyczkowski J., Rudziński J., 1977, *Akademicka wyprawa na Spitsbergen 1976*, *Taternik*, 3, s. 110-111
- Wrona R., 1977, *Spitsbergen 1975*, *Taternik*, 1, s. 5
- Minkiewicz P., *Pierwsze olsztyńskie nowe drogi – Parnas (Parnassos) 1976*, <http://www.kw.olsztyn.pl/?id=58> z dnia 20.01.2017

Summary

The article presents selected Polish achievements during climbing expeditions in non-alpine European ranges up to 1989. Major expeditions were taken into account, which contributed to the knowledge of new mountain areas, as well as during strictly climbing activities, to the creation of new roads of varying degrees of difficulty, both in the summer and winter seasons. This was the basis for further trips of Poles to the higher mountains of the world, the achievement of appropriate experience, treated equally with the results of mountaineers from other countries.